

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆԻՈՒՆ 1872

ԹԻՒ 928

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ աղագային գործքերը բարոյք վիճակի մէջ չեն և բարեկարգութեան մէջ մտնելու մտաւոր յոյսեր չեն տեսնուիր ի պատճառս քաղաքական գաղափարներու կուսակցութեանց, որոց իւրաքանչիւրը կը պահանջէ որ իւր կարծիքը և իւր առաջարկութիւններն ի գործ դրուին և Հասարակացութեան նախագահ մասին խօսք ևս իւր մասնաւոր կարծիքը և իւր կուսակցութիւնը ունի և բայց դժբաղդաբար այս կուսակցութիւնը տկար է, ինչպէս անսոսնեցաւ նախնական նիւթոյ վրայոք դրուելու տրոյց առաջարկութեան առթիւ և Քանդի յայտնի է թէ մասին խօսքն այս առաջարկութիւնը անցնելու մեծութեամբ երևոյթական ժողովոյն մեծադոյն մասնէն, և այս պատճառաւ Վորին Վիսնիկիւնը պարտաւորեցաւ իւր հրաժարականը տալու։

Հրաժարական, որ ինչպէս յայտնի է, չընդունուեցաւ աղագային խորհրդանշոյնն և բայց և այնպէս տարաձայնութիւնը կը շարունակուի հասարակացութեան նախագահին և խորհրդանշոյնին մեծամասնութեան մէջ թէ տեղութեան եկամտից կարողութիւնը, գրութեան նկատմամբ, թէ երեսփոխանական ժողովոյն և կառավարութեան ի փարիզ փոխադրուելուն նկատմամբ և թէ ի մասին ուրիշ ծանրակշիռ շատ խնդրոց հետեւաբար ըստ հասարակաց կարծեաց՝ կանուխ կամ անաղան նոր և ունեցէ անգործական ձգնաժամով տեղի տրուի ունենայ։

Եւ յայնժամ ինչ ընելու է, ինչպէս այս դժուար կայութեան առաջըր առնելու է որպէսզի համազգային կոխ մի չծագի։

Քանդի զանազան կուսակցութիւնները գրեթէ հասարակ են դրութեամբ և ազդեցութեամբ, և Գաղղիան տակաւին բաւականապէս պատրաստուած և հասունացեալ չէ զհասարակաց տակաւ կառավարութիւնը Վիսնիկի հրաժարականէ միւս կողմանէ չուզի ընդունիլ զփապետութիւնն ալ, մանաւանդ որ փապետական կուսակցութիւններն ևս համաձայն չեն իրարու հետ։

Ստոյգ է թէ թաղաւորական ցեղին Պուրպոնեան՝ այսինքն օրինաւորական ճիւղին և Օրէանեան ճիւղին մէջ միաւորութիւն մի կը կամ լինելու վերայ է կըսուի, բայց այս լուրը շատ անգամ հրաժարականեցաւ առանց հիմք ունենալու։

Հետեւաբար կարելի է որ այս անգամ ևս առանց հիման այսպիսի լուր մի տարածուած լինի։

Եւ այն է թէ Պուրպոնեան թաղաւորական ցեղին այժման ներկայացուցիչը և զլուրը Հանգորի կոմսն է և Օրէանեան թաղաւորական ցեղին ներկայացուցիչը փարիզի կոմսն է, այսինքն լուր Ֆիլիք թաղաւորին թուր, փարիզէն հասած վերջին լուրերուն նայելով, այս երկու թաղաւորազն կոմսները իրարու հետ միաւորութեան են։

Բայց թէ ինչ կերպիւ և տակաւին յայտնի չէ և այս համաձայնութեան կերպին վերայ մեծ կարեւորութիւն չկայ, բաւական է որ համաձայնութիւնը կատարուած լինի, և յայնժամ այս երկու թաղաւորական ճիւղերուն կուսակցութիւններն ևս իրարու հետ միաւորուելով, տարակոյս չկայ թէ Գաղղիոյ մէջ փապետական զօրաւոր կուսակցութիւն մի հաստատուած կը լինի, որուն միջոցաւ թաղաւորական աթոռը վերականգնելու մեծ դժուարութիւն մի չտեսնուիր։

պահանջմանց բոլորեցուցող, որոնք իրենց որպէսզի կաշկերայի, որ բոլորեցուցող պատճառն է, կատարեալ ինքնօրինութիւն չնորհուի, մինչդեռ, կըսեմք, իսկական Լատինական այս դժուարութեանց դէմ կը մարտնչուի, կայսերութեան արեւելեան կէս մասը՝ այսինքն Հունդարիան ոչ նուազագոյն դժուարութիւններ ունի կարգադրելու։

Քանդի ինչպէս որ Լատինիոյ մէջ տիրող գերմանական տարրը գրեթէ յայտնի և հրատարակեալ պատերազմի մէջ կը գտնուի ընդդէմ Վալիկան զանազան ցեղերուն, նոյնպէս և Հունդարիոյ մէջ տիրող մաճառ տարրը՝ իրեն ընդդիմադիր ունի Բուսանները, Սըրֆերը և Սուրաթները։

Եւս վերջի ժողովրդեան պահանջմունքը ամենէն չափազանց է, քանզի գրեթէ կը խնդրեն ըզվերահաստատութիւն իրութեան տեղութեան և զկատարեալ բաժանումը ի Հունդարիայէ։

Բայց Հունդարական կառավարութիւնը՝ որ զօրաւոր է, ամեն հարկաւոր և աղագայ միջոցները արդէն ի գործ դրած է Սուրաթներուն երազական պահանջմունքը ջնջելու և բարեկարգութիւնը ու հանգստութիւնը անփաստ պահելու համար։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Գաւիթի խորեքեան վարժարանին մեծարգոյ Հոգաբարձութիւնը երկար յօդուած մի յուղարկած է մեզ ի հրատարակութիւն։

Գոր մեր սովորական անկողմնապահութեան սկզբունքին հարկադրեալ, պարտաւորեցանք ի յոյս ընծայել Արշալոյս միջոցաւ, մանաւանդ որ խորեքեան վարժարանին Հոգաբարձութեան մեծ անգամներն՝ միանգամայն Գաւիթի ազգային քաղաքական ժողովոյն անցանք են։

Տեսեալ ինչպէս յօդուածը իսկապէս պարտական գրութեան մի կը համարուի։

Ս. Երեսփոխան արժապատիւ Միաբանութեան հրատարակեալ Սիւն ամսագիրը՝ Եգիպտոսի ազգային վեհաժողովի նկատմամբ, շատ անգամ լի կրիւք են անխնայութեամբ իւր ուզածը կը հրատարակէ։

Սակայն յայտնի է քի իւր ուզածը ըսողը ևս հրատարակողը՝ չուզածը կը լսուի, և Արշալոյս չկրնար արգիլել այս սկզբունք գործադրութիւնը։

Վասնորոյ սիրելի է մեզ յուսալ քի ինչպէս ամսագիրը՝ առանց դարձեալ մեզի դէմ գծուելու ցուցնելու, իւր պատասխանը հանդիման փաստերով երեւցնելու, Գաւիթի խորեքեան զարդոյն Հոգաբարձութեանը կուղղէ։

Անաստիկ Գաւիթեան գրութեան յօդուածը։

Յարգելի խմբագիր Արշալոյս։

Գաւիթ, 12—24 Յունուար 1872։

Երեսփոխան Միաբանութեան Սիւն ամսագիրը իւր Հոգ և Եգիպտոսի թիւերով, Եգիպտոսի առաջնորդութեան և կառավարական խնդիրներու պատրուակաւ, ազգագրութեան Արշալոյս վրայ կը յարձակի որպէսզի նոյնին երեսակայեալ լեզուագրութիւնը ստանձնարէ։

Բայց յայնժամ մեր գրած յօդուածներուն փաստերը յիշեալ պատկառելի լրագրին կը պահանջեն, մեր արդար բողոքներուն նոյն թիւերին մէջ հրատարակուիլը իւր անհերքելի յանցանք, երբեք անոր երեսին կը զարկն, մերթ կըստաւանդ, մերթ կընախատէ զեռ, երբեք յորդոր կը կարգաւ և լրագրական օրէնքը տղայական խաղաղի կարծեալ զայն ուսուցանելու կը յանդգնէ։

Եւս պիտի նաեւ, թէ Եգիպտական խնդրոյն երկարելուն միակ պատճառ Արշալոյսն էր և և կը յաւելու թէ ինչո՞ւ գերաւ։

Մեր փոքր Եգիպտոսի անմեղութեան արգար դատաւիճիւր՝ ընդդէմ Երեսփոխան Միաբանութեան կամայ, կը հրատարակէ։

Որուն մէջ Ստուր վարդապետի վստասութիւնները և զրպարտութիւնները դատաւարաւորուած են։

Ինչո՞ւ Արշալոյս Եգիպտոսի Ստուր նորը կը ծանցնայ զՄեր փոքր արգարները բարեխնամ մակ

զիրով քանի որ Ստուր Ս. Գաւիթաբար նոյնին իշխանութիւնը չարգելի և իւր կարգադրելու իրեն միջնաձիգ կը ծանցէ թէ և օրինաւոր քուէարկութեամբ և եգիպտոսացի միակամ հաճութեամբը ընտրուած ու իւր առաջնորդութեան աթոռոյն վրայ փառաւորապէս հաստատուած է ի սկզբանէ անոր։

Չերկարեմ, կըստմոյս Սիւն թէ ինչո՞ւ Արշալոյս Եգիպտոսի կառավարական խնդրելու վերջոյն կը հրատարակէ քանի որ Աղէքսանդրիոյ կառավարութեան զեռ չեն յանձնուած Երեսփոխան Միաբանութեան փոխանորդ Ստուր վարդապետին, առանց տակայն յիշելու որ օրինաւոր փոխանորդադրով միայն կարելի է զանոնք ձեռք բերել։

Քանզի օրէնքը այնպէս կը պահանջէ, բայց ամենաւնի Ստուր Միաբանութեան չուզի հետեւեալ զօրինոյ։

Ս. Ստուր վարդապետին ընկէ ևս, Սիւն ամսագիրը կը խնդրէ քի իւր բարեկարգութեան և Կ. Ս. նախնական գրոյն պատասխանելու իրենց ընկելով թէ՛ Երեսփոխան Միաբանութեանը ևս ամեն կողմէն հակառակադրուած լինելու և եգիպտական խնդրոյն ծագման առջի օրէն ի վեր (չմոռնալ առջի օրը) ջանացած է ամեն խաղաղապետական միջոց ձեռք առնուլ և իրաւախօսութեամբ վերջ տալ նոյն խնդրոյն։

Արդ Ստուր վարդապետին առ Երեսփոխան Միաբանութեան Կ. Ստուր խորեքեան վարդապետն ուղղեալ նամակն, որ ի 22 Յունուար 1869, կը խնդրէ ինչ է եղեր խաղաղապետական միջոց անուանածին, քանզի Ստուր ամսագիրը կը խնդրէ թէ՛ «Այս փոստա Երեսփոխան Ս. Գաւիթաբար կը խնդրէ մեզ Աղէքսանդրիոյ գործոյն համար՝ որ քի իւր թիւը բռնեմ»։

Այս մէջ կը հարցնենք որ ո՞ր է յանցանքը, մենք չենք ուզեր հոս ծանր խօսքեր կուտել Ստուր արգարներին դէմ, այլ թէ և աշխարհական, կաթոլիկական մարդութեան օրինակ ըլլալին։

Չեմք տարակուսիր որ Երեսփոխան Միաբանութեան Ստուր Ս. Գաւիթաբար բարոյական ազդու քարոզչութեան և յորդորներուն կը պարտաւորուի այս առաւելու խնդրոյն։

Սակայն տեսնենք թէ արդարեւ իւր յօդուածն ունի զի կը խնդրէ Սիւնի հրատարակած խաղաղապետական միջոցը և իրաւախօս ոգին՝ զոր յիշեալ Միաբանութեանը կը տաճէ եղեր։

Սկզբնէ զատարեմէ Երեսփոխան արժաւոր Միաբանութեան պաշտօնական ամսագիրը, որուն յօդուածոց պարունակութիւնը ամենաւնի Ստուր Միաբանութեան ազատ կտորին կախեալ է։

Նախ՝ կուտենք հաստատել թէ Երեսփոխան Միաբանութեանը և իւր Ս. նախագահը՝ այսինքն ամենաւնի Գաւիթաբար ամենին խաղաղապետ չեն և այս ըսածնիս այնչափ ճշմարտ է որ Սիւն ամսագիրը՝ Ստուր վարդապետին վարդապետութիւնը գտնուելով իրենց Եգիպտոսի գրկուած ըլլալով ի ժամանակին յիշեալ է, որպէսզի իւր վարդապետութեամբ հակառակապետութեան սերմանէ և որպէսզի տունէ տուն չը ջնջուի քարոզ թէ Եգիպտոսացի մինչև որ Երեսփոխան Միաբանութեան իշխանութեանը չյանձնեն իրենց առաջնորդութեան Սիւնը, թող չյուսան երբեք հանգստութիւն և բարօրութիւն վայելել։

Իսկ Ստուր Միաբանութեանը ոչ միայն հակառակապետ է, այլ թէ չհամարձակուի քանզի ոչ ջանաւ հասարակութիւնը անշուշտ կը խնդրէ անցնելու մին Յունուար ամսոյ Սիւնի խաղաղապետ յօդուածը, որ հրատարակուած է իւր պատասխան Աղէքսանդրիոյ աղագային մեծաւ։

Վարդապետն, և որուն պարտականութիւնը ամենուն զարդոյնը գրգռելու իրաւար, քանզի վստաստեալ և աշխարհական մը անգամ չի նուազանար այնչափ անարժանութեամբ պատասխանել, ո՞ր մտայ հաստատուած։

Գաւիթաբար մը, որուն ներքին չէ երբեք անարդարականութիւն քարոզել։

Փոքրէ փոքր իրենց անունը մեզ Նորին Միաբանութեան յետ կուտուի և նոյն յօդուածոց պատճառաւ Սիւնի խաղաղապետ Կիւրեղ վարդապետին իւր պաշտօնէն զրկուելը։

Ստուր է թէ իրայ այս պարագայն յանցանքը ոչ տակաւ կը լինի ևս։

Բայց թող ներուի մեզ հարցնել որ, եթէ Կիւրեղ վարդապետ առանց հաճութեան Գաւիթաբարին զրեց

այն անամթ յօգուածները, հասցա ո՞վ յանձնեց իրեն որ հրատարակուին այն նամակները, զորս Եզրիպտոսի աղագային Վարչութիւնը առ Եսայի Ս. Պատրիարքին միայն ուղղած էր մասնաւորապէս. կը կրկնեմք հարցմունքն իս, ո՞վ տուաւ անոր այն նամակները. անշուշտ ստատանները. . . . Ուրեմն կը յիշեցնեմք Ն. Սրբազ. նութեան որ այնչափ շուտով չմոռնայ խեղճ խմբագրապետին դէմ ըրած անիրաւ դատաստանը՝ եղիպտացոյց աչքը շլացնելու նպատակաւ, իբր թէ հաւատարմ չափ միամիտ եղած ըլլային : Թո՛ղ հասարակութիւնը քիչ մը ևս համբերէ մինչև որ մի քանի հարիւր երեսներէ բաղկացեալ «Ընդհանուր տեղեկագիր» եղիպտական խնդրոյն» անուն տետրը պաշտօնապէս հրատարակուի . ուր զարմանքով պիտի կարդայ Կիւրեղ վարդապետին անմեղութիւնը և յետոյ կոչման առթիւ Եսայի Ս. Պատրիարքին ըրած զօհորութիւնները, որպէսզի Սիօնի նախորդ խմբագրապետին արդար բողոքը, (զոր Սրբաշնորհ պիտի յուշարկէր ՚ի պաշտպանութիւն իւր պատուոյն), չհրատարակուի և խայտառակ յօդուածոյն պատասխանատուութիւնը իւր վրայ չձանրանայ : Ամենապատիւ Եսայի Պատրիարքը անշուշտ պիտի ուրանայ այս ճշմարտութիւնները քանի որ Տեղեկագիրը դեռ չէ հրատարակուած . այս կէտն ալ մեր հոգը չէ . սակայն կը հարցնենք Նորին Սրբազնութեան թէ անցեալ ամին Յունիս ամսոյ մէջ առ ամենա. Եսայի Ս. Պատրիարքն զրոյն նամակին յետագայ խօսքերը միթէ կրնա՞յ ուրանալ :

«Այտնց (Յանքերանց) քով վարդապետ մը, մարդ մը մեռնելու նշանակութիւն մը չունի . և եղուկ (բո՛ւհ) որ եպիսկոպոս մըն ալ հետեւնին է եղարքն հանդերձ . ա՛ռ քեզ նոր Լէֆթէր մըն ալ եպիսկոպոսաց դասէն . քաղցի մէջ այս ի՞նչ մարդասպանութիւն է : Սուտ խօսքերով ազգը կը խաբեն, իրենց նման ստախոս եպիսկոպոս մըն ալ գտած են և միակամ մեռնողներուն բերեղն կտակներ կը կնքեն և այլն» :

Արդ այս նամակը Եսայի սրբազանին ստորագրութիւնը կը կրէ հանդերձ պատրիարքական կնիքով : Այս նամակը Յունիս ամսոյ մէջ գրուած է, ինչպէս նաև Սիօնի խայտառակ յօդուածը, (զորմէ տեղեկութիւն չունիմ և իմ հաճութեամբ չեմ կրնա) միևնոյն ամսուան մէջ հրատարակուած է : Արդ այժմ թո՛ղ պատասխանէ մեզ խաղաղաբէր Պատրիարքը թէ իմ հաճութեամբս հրատարակուած չէ ըսելուն նոյն ինքն հատուկ կրնա՞յ ընծայել, քանի որ իւր վերջին նամակին իմաստը՝ Կ. Պօլսոյ Ս. Պատրիարքին կարգեալ պատկառելի Յանձնաժողովոյն Տեղեկագրոյն մէջ ՚ի լուր աշխարհի հրատարակուած է (նոյն իսկ Մասիսին մէջ, որ Երուսաղէմայ Միաբանութեան՝ ձեռքէն եկած պաշտպանութիւնը կընէ) : Եւ իբր զրպարտութիւն օրինաւորապէս դատաւարտուած է : Թո՛ղ մեկնէ մեզ ամենա. Եսայի Պատրիարքը՝ եթէ կրնայ, իւր նամակին բովանդակութիւնը, թո՛ղ ցոյց տայ մեզ, եթէ կրնայ, մարդասպան հրատարակած մեծապատիւ ազգայնոց դատաւիճիող : Թո՛ղ հաստատէ մեզ սուտ խօսքերով ազգը խաբած ըլլալին, թո՛ղ երևան հանէ, կը կրկնեմք եթէ կրնայ, Լէֆթէր անուանած Արքեպիսկոպոսին՝ եղիպտացոյց սիրելի և բարեխնամ Առաջնորդին գոլութիւնները և մեռնողներուն բերեղն կնքած կտակները, որպէսզի մենք ևս զգուշանանք նոյն անդամներէն, ինչպէս որ իրմէ կը զգուշանանք : Ահա՛, Եսայի Ս. Պատրիարքին յետոյ կոչման արժէքը, ահա՛ Երուսաղէմայ Միաբանութեան խաղաղասէր ոգին, զոր ողջամիտ հասարակութեան կը թողումք դատել :

Բայց Սիօն ամառքիւրը ուրիշ հարցումներ ևս ըրած է. կուզէ՞ զխնայ թէ ո՞ր ատեն Երուսաղէմայ Միաբանութիւնը բռնութիւն բանեցուցած է Եզրիպտացոյց վրայ. կը պատասխանենք թէ բռնութեան առաջին փորձը՝ Եսայի Ս. Պատրիարքին հոս եղած ատենը տեսանք . քանզի ամիսէ մը առաջ հրաւերներով մեծարուելէ ետքը՝ առանց իւր գալուն նպատակը յայտնելու, առանց ազգին կարծիքը խմանալու, կառուածական խնդրոյն առթիւ, սուրբ պատարագի սեղանէն իջնելով, խաչ ՚ի կուրծքն ուղղակի կառավարութեան գլխեց զազգը մատնելու : Ազգայինք չուզեցին հաւատալ ու կը զարմանա. յին այս տարօրինակ քաղաքականութեան վրայ, բայց սուրբ Եկեղեցոյ բնմէն սպառնալուց անհամ քորողներ միայն կըրուէին և Եսայի Պատրիարքը այնչափ խորոտանօք կը թշնամանէր զեղիպտացոյցն, որ ՚ի վերջոյ ժողովրդեան համբերութիւնը հատնելով՝ քաղական ժողովոյն առնապիտ Լաթիֆեան Լէֆթէրի բերնով իմացոյց Նորին Սրբազնութեան որ բարեհաճի վերջ

տալ իւր անվայել մեծարանութեանցը : Այսչափով զո՛հ չեղաւ Եսայի Պատրիարքը . այլ հիւանդի մը նուիրական վայրկեաններուն անգամ չխնայելով, այցելութեան երթալու առթիւ համարձակեցաւ անոր երեսին ըսելու, «Աստուած այսպէս կը պատժէ Երուսաղէմայ Միաբանութեան առաջարկութեանց զլուր չճողը» :

Իսկ Երուսաղէմայ Միաբանութեան երեսին եզրապատահայոց կրած վնասներուն գալով, նախ կըսենք որ միայն 400 եղիպտական ոսկիի չափ Ս. Պատրիարքին հաճոյցը և ֆոթոկրաֆիային համար ծախք ըրած են . երկրորդ հանգուցեալ Խճնատիոս եպիսկոպոսին և Սիմէոն եպիսկոպոսին համար, որ կենդանի է, նոյնչափ գումար մի եզրիպտոսի ազգային սնտուկէն ելած է. բայց այսոցանէ, այս անգամ մեր բարեխնամ առաջնորդին դէմ Աստուր վարդապետին անիրաւ դատին համար մեծակալ գումար մի ծախք ըրած են, զոր ըստ վճար Յանձնաժողովոյն՝ Աստուր վարդապետը տուած ատենը պիտի իմանայ և սթափի, ՚ի բայ առեալ այն ամեն նիւթական և բարոյական վնասները որ Մեսրոփ արքեպիսկոպոսի բացակայութեան պատճառաւ տեղի ունեցած են : Բայց այս ամենուն հաշիւները հարկաւ ետքէն պիտի տեսնենք :

Սիօն ամառքիւրը կրտէ, թէ Երուսաղէմայ Միաբանութիւնը Եզրիպտոսի առաջնորդութեան աթոռը իսկ մեղու փախաք մը չտածեր : Արդարեւ այս աստիճանը ծիծաղին կը շարժէ . քանզի միթէ Եսայի Ս. Պատրիարքը այս չափ շուտով մոռցա՞ւ հանրածանօթ Աստուրի և արժաւ . Ներսէս վարդապետի համար (զորս հետը բերած էր) ասդիս անդին ինչա՞րով աղաչել, պաղատել թէ երկուքն մէկը գո՛նէ Առաջնորդ ընտրեն : Բայց ազգը մերժելով Նորին Սրբազնութեան խնդիրը, իրեն սենեկին կից գտնուած սրահին մէջ, ըստ Սահմանադրութեան օրինաւոր քուէարկութեամբ զգերաւ . Մեսրոփ արքեպիսկոպոսը իրեն Առաջնորդ ընտրելու բարեբաղդաբար : Սիմէոն . Եսայի Պատրիարքը այս եղանակով ընտրութեան վրայ թէպէտև սրտմտեցաւ, այլ չվճատեցաւ . քանզի չէր տարակուսեր թէ Սիմէոն եպիսկոպոսի շնորհի պիտի յաջողի օր մը իւր նպատակին հասնելու, քանի որ Աստուր վարդապետը Եզրիպտոսի մէջ կը լըլրատէր և Սիմէոն եպիսկոպոսը իւր սատանութիւններով մեր բարեխնամ առաջնորդին Բարձրագոյն Դրնէն տրուելու հրամանագիրը կը յապաղեցնէր : Արդէն որոգայթը լարուած էր և միայն յորմար առթիւ կը պակսէր . ուստի Աստուր վարդապետը կարծեց ձեռք ձգել զայն իւր զրպարտութիւններով, և Եսայի Ս. Պատրիարքը փութաց անցեալ ամին Յունիսի 26 ամսաթիւով հետեւեալ գրել Կ. Պօլսոյ ամենա. Պատրիարքին :

«Երբազան Հայրիկ, մինչև որ յիշեալ եպիսկոպոսը անձամբ ՚ի Կ. Պօլսի չբերուի և իսկինքեք չըլլուի, անհնար է որ անոնց կողմէն ճշմարտութիւն մի յայտնուի : Կը խնդրեմ, սրբազան եղբայր, ջանքերն կրկնապատկէ և կտրուկ միջոցներ ՚ի գործ դնել» :

Արդ՝ որո՞նք են արդեօք կտրուկ միջոցները. զորս ամենապատիւ Եսայի Պատրիարքը կը պահանջէ իւր պաշտօնական նամակաւ :—Այս կտրուկ միջոցներն ուրիշ բան չեն՝ բայց միայն առանց հարցաւորութիւն, առանց եզրապատահան աղագայիններէ տեղեկութիւն խնդրելու, մեր բարեխնամ առաջնորդը ՚ի Կ. Պօլսի բերել տալ իսկինքեքի համար, որպէսզի Եսայի Ս. Պատրիարքը Եզրիպտոսի առաջնորդութեան մասին իւր դերը խաղայ : Եթէ Երուսաղէմայ Պատրիարքին ձայնը լսելի եղաւ, բայց անմեղութիւնը դարձեալ փառք պատկուեցաւ . եթէ Նորին Սրբազնութեան պահանջած կտրուկ միջոցներն ՚ի գործ դրուեցան, զրպարտելոյն արդար դատաւիճիողն ալ պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ յամթ զրպարտին, ՚ի խնդրութիւն առաքելի սիրտերու և ՚ի շինութիւն վնասեալ կողմին . իսկ գերապաւ . Մեսրոփ արքեպիսկոպոսը՝ որուն պատիւը և համարումը կրկնապատկեցաւ ողջամիտ հասարակութեան առջև այս ցաւալի առթիւ, գերաւ . Մեսրոփ սրբազանը, կըսեմք, իւր առաջնորդութեան հրովարտուող Բարձրագոյն Դրնէն արդէն ընդունած ըլլալով, մօտ օրերս իւր վիճակը կը վերադառնայ . որուն բարի գալուստը շնորհաւորելու համար անհամբեր կըստանէ իւր հոգեւոր հօտը և ապագայ բարութեան յոյսերով ոչ սակաւ կը միմիջարուի :

Արդ կը հարցնեմք այժմ թէ Երուսաղէմայ խաղաղասէր Միաբանութիւնը ի՞նչ շահեցաւ՝ Եզրիպտոսի Առաջնորդական աթոռը յաջողակալու համար ըրած ուրոգայթէն :—Ամթ և նախատինք :

Եսայի Ս. Պատրիարքին զրպարտալից նամակները ի՞նչ բանի ծառայեցին արդեօք, եթէ ոչ՝ անիրաւ և ստա՞յ յօդ գրութեանց կարգը դատուեցան :

Հաղա Աստուր վարդապետի բողոքը :

Այն ևս՝ Ս. Հայրիկէն կարգեալ մեծա. Յանձնաժողովոյն տեղեկագրով իբր զրպարտութիւն դատաւարտուելով՝ ՚ի լուր աշխարհի խայտառակուեցաւ :

Իսկ մեր բարեխնամ առաջնորդ գերաւ . Մեսրոփ Ս. արքեպիսկոպոսը՝ արդար յաղթութեան փառաւոր պըսակն ՚ի գլուխ և անմեղութեան պանծալի վկայագիրն ՚ի ձեռին հասարակաց ատենէն գոլելի համառութեամբ դուրս կըլլէ, հեղե խոնարհ սրտիւ ընդունելով ժողովրդեան ջերմուանդ սէրը և համակրութիւնը :

Հաճեցէք, յարգոյ խմբագիր, ձեր պատուական լրատւագրոյն մէջ հրատարակել այս յօդուածը . որուն մէջ Եսայի Ս. Պատրիարքին զրոյն նամակներուն նկատմամբ մեր ըրած հարցումներն յուսամք ի՞նչ անպատասխանի չեն փնար ՚ի կողմանէ Սիօնի, ինչպէս մենք նոյն ամսագրոյն գրածներուն ինչ արժէք ունենալը՝ մեր փաստելով ծանուցիլք բարեխնամ հասարակութեան :

Հոգաբարձութիւն Խորեքեան
վարժարանին որ ՚ի Պահլիկ :

Քանից անգամ առթիւ ունեցանք Կ. Պօլսոյ ազգային ընդհանուր ժողովոյ ապօրինաւորութիւնը և անկարգութիւնը ցաւալի սրտիւ յիշելու : Ժողով ֆոթոկրաֆները խօսքստանի Հայոց՝ երեսփոխան կը կարծէ, և դաւառական Հայոց վարչութեանց երեսաւ, նախ իւր ձեռքը ամփոփել կը պահանջէ մոռնալով թէ ինքը կարգ կանոն չունի, ուստի ինչպէս կրնայ կարգադրութիւն սահմանել ուրիշներուն համար :

Այս ժողովոյն տիտուր կացութիւնը հետեւեալ կերպիւ նկարագրուած է Սահմանաւոր պատուական լրագրոյն Դեկտեմբեր 30 թուոյն մէջ :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅՍ ՎԵՃԱԿԸ

Ընդային երեսփոխանութեան անցեալ ուրբաթ աւուր նիստն անգամ մ'ալ և խիստ զգալի կերպիւ ցոյց տուաւ աստեանական կանոնի մ'անհրաժեշտ պէտքը :

Ընթացական ատենապետը՝ կողմնացոյց չունեցող նաւապետի մը կերպարանքն ունէր, ժողովն ալ անկառավար նստու մը, որ հողմոց և ալեաց առջև կը փայլ, կը տարուբերի և չկրնար ճամբայ առնուլ :

Այս վիճակը նոյն իսկ ամենէն յաջողակ ատենապետաց ալ զգալի եղած է, մասնաւոր ժամանակէ մը ՚ի վեր . ուր քանի մը նորընտիր երեսփոխանք՝ անհրաժեշտ խօսելու, ամենապարզ խնդրոց վրայ երկար վիճաբանութիւններ յարուցանելու, ամեն բան քաջքնելու, ամեն բան խմբելու և իրենց յայտնած կարծիքն անպատճառ ընդունել տալու անզուսպ եւ անգոյ մ'ունեն :

Իսկ ըստ կամ լրագրաց մէջ կարգաւորութիւնը պիտի մեծանայ և ազատ ազգաց երեսփոխանական ժողովներուն մէջ աջակողմեան, ձախակողմեան, պահ, պանդոկական, միապետական, ռաւակաւարական մասեր կան, կառավարութեան հակառակ իւրաքանչեւ կան, տոնք ալ որպէս թէ ընդդիմադիր, ձախակողմեան, ռաւակաւարական խմբակ մը կը լըլրանէ և մեր Ընդհանուր ժողովոյ մէջ, որ քաղաքական իշխանութեան զուրկ, տկար, նկուռ և աղքատ հասարակութեան մը ներքին կրօնական աղբային զործերը տնօրինելու սահմանափակ պաշտօնն ունի, և այն ալ տիրող իշխանութեան հաճութեամբն ու պաշտպանութեամբ, հետեւեալ բնաւ նմանութիւն ու համեմատութիւն չունի երրօրական մեծ և ազատ ազգաց այն գերագոյն ժողովներուն, որք լիազօր իշխանութեամբ իրենց երկրին քաղաք կը տնօրինեն, և որոց մէջ վարչութիւն, կառավարութիւն, կուսակցութիւն բաւերն ընդարձակ նշանակութիւններ ունին, զի քաղաքական և ընկերական տարբեր դրութիւններ և տարբեր շահեր կը ներկայացնեն :

Մեր այս երեսփոխան Էֆէնտիներն ինքըզինքնին նոյն դերը մէջ երեւակայելով, անոնց նմանիլ, անոնց ընթացքը բռնել կուզեն, իրենք զիրենք ձախակողմեան կամ ընդդիմադիր կը ձևացնեն, որպէս թէ մեր ընդհանուր ժողովոյ մէջ ալ կենսական տարբեր շահոց, քաղաքական և ընկերական տարբեր և իրարու հակառակ դրութեանց ներկայացուցիչներ գտնուելին, ուստի և ինչ առաջարկութիւն որ իրենց խմբակին խելագատակէն դուրս չգար, կասկածելի է, զէշ է, վնասակար է, պէտք է անպատճառ խմբել, քաջքնել, չարաչար մեկնել, և վերջապէս հերքել, մասնաւոր երրորդ ազգային Վարչութեան կողմէն գայ առաջարկութիւնը, կամ վարդութիւնն ալ այն առաջ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՄՅՈՅ ԱՐԱՐՏԱՆԱՆ